

Список літератури

1. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти / Кочерган М. П. – К. : Видавничий центр «Академія», 2002. – 368 с.
2. Попова З. Д. Лексическая система языка / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Издательство Воронежского университета, 1984. – 148 с.
3. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Селіванова О. О. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.
4. Babylon: Babylon Ltd. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : linguistic-support@babylon.com
5. Longman dictionary of American English. – New 4th ed. Harlow, Essex, England : Pearson Education Ltd., 2008. – 1210 p.
6. Merriam-Webster's Advanced Learner's English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.merriam-webster.com/info/pr/2007-advanced-learners-dictionary.htm>
7. Merriam-Webster Collegiate® Thesaurus. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.merriam-webster.com/info/pr/2007-advanced-learners-dictionary.htm>
8. Webster's dictionary of the English language : Librairie Larousse, 1993. – 1248 p.
9. Англо-русский словарь / Мюллер В. К. – М. : «Сов. энциклопедия», 1971. – 912 с.

Г. Онищак
(Ужгород)

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЙБІЛЬШ БАГАТОЗНАЧНИХ ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ *ДОБРА* В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті проведено аналіз найбільш багатозначних лексичних одиниць на позначення добра в сучасній англійській мові. Виділено їхні суттєві кількісні та якісні характеристики за методикою формалізованого аналізу лексичної семантики.

Ключові слова: *формалізований аналіз, лексична одиниця, кількісні та якісні характеристики, лексична семантика.*

В статье проведён анализ наиболее полисемических лексических единиц, обозначающих добро в современном английском языке. Выделены их существенные количественные и качественные характеристики согласно методике формализованного анализа лексической семантики.

Ключевые слова: *формализованный анализ, лексическая единица, количественные и качественные характеристики, лексическая семантика.*

The article deals with the study of the most polysemic nouns denoting good in modern English. Their essential quantitative and qualitative characteristics have been singled out on the basis of the formalized lexical semantic analysis.

Key words: *formalized analysis, lexical unit, quantitative and qualitative characteristics, lexical semantics.*

Мова – найважливіший спосіб формування й існування знань людини про світ. Відображаючи в процесі діяльності об'єктивний світ, людина фіксує результати пізнання в слові. Саме тому всі дослідження сучасної семантики так або інакше зводяться до головної її проблеми – значення слова. Це питання ускладнюється тим, що більшість слів будь-якої національної мови є багатозначними, тобто кожний звуковий комплекс, що функціонує у мові як слово, здатний служити матеріальною оболонкою не одному, а декільком поняттям, що реалізуються у мові в вигляді слів.

Полісемія є невід'ємною особливістю природних мов і виступає їх конститутивною властивістю. “Природні мови не можуть не розвивати багатозначність своїх одиниць, оскільки це дозволяє їм за рахунок обмеженого числа одиниць економно виражати набагато більшу кількість значень” [1, с. 176]. Таким чином, багатозначність являє собою явище, зумовлене природою мови, і водночас витікає з особливостей функціонування свідомості. Слова сучасної англійської мови виступають основою для розвитку багатозначності. Практично кожна мовна одиниця володіє достатнім потенціалом для розвитку нових значень, що позначають різноманітні поняття.

Виникнення нового значення слова завжди ставить перед дослідником завдання розкрити його сутність, структуру й зв'язки з іншими словами та їхніми значеннями. Оскільки мова є “відкритою” системою, її словниковий склад не є чимось незмінним. “Запорукою існування і функціонування мови є її постійний розвиток, оскільки в кожний конкретний момент вона повинна задовольняти всі вимоги суспільства, яке нею користується” [2, с. 61]. Отже,

семантика слів у багатьох випадках чітко відображає зміни, що відбуваються в житті суспільства. Останні супроводжуються постійним рухом лексичних одиниць: “периферійна лексика може поступово переміщуватися у центр лексичного фонду, а часто вживані слова поступово втрачають окремі свої значення або ж виходять з ужитку” [4, с. 11].

До зовнішніх факторів (особливості історичного розвитку народу, своєрідність його національної культури, побуту, зв'язки з іншими народами, природні умови країни) додаються і лінгвальні фактори, що зумовлюють більший або менший ступінь багатозначності мови, зокрема частотність слів та їхня сполучуваність. Усе це дає підстави стверджувати, що багатозначним словам сучасної англійської мови властива семантична незамкненість і потенційні можливості появи нового значення у них безмежні. Як результат у структурі цих слів відбуваються семантичні зсуви, і носії мови їх тонко відчують, засвоюють, активізуючи в мовленні.

Іменники на позначення **добра** займають чільне місце в лексичній системі сучасної англійської мови. Серед їхніх найхарактерніших ознак виділяємо наступні: 1) наявність взаємодії значень досліджуваних одиниць; 2) відсутність єдиного ядерного значення, а всі інші не виступають його варіантами; 3) похідні значення не можна передбачити за основним, хоч вони й мотивуються ним; 4) семантична структура багатозначних іменників на позначення **добра** в сучасній англійській мові залежить від їхніх внутрішньомовних зв'язків, що їх і визначає, виступаючи при цьому елементом її характеристики.

Таким чином, структура досліджуваних багатозначних слів включає різноманітні за типом значення, які характеризуються різною мірою семантичної близькості. Внаслідок цього сам характер полісемії лексем на позначення **добра** залежить від типів значень у їхній структурі.

Метою статті є розкриття семантичних особливостей найбільш багатозначних лексичних одиниць на позначення **добра** в сучасній англійській мові.

Матеріалом дослідження слугували лексичні одиниці, які містять експліцитні та імпліцитні вказівки на форми, основні характеристики і прояви **добра**, зібрані шляхом суцільного аналізу Великого Оксфордського словника в 12-ти томах.

Дослідження іменників на позначення **добра** в англійській мові проводиться за допомогою методики формалізованого аналізу лексичної семантики, що базується на формальному, суто мовному критерії – віднесеності слів, які аналізуються, до однієї частини мови. Семантичні відношення між словами представляємо у вигляді матриці, яку розглядаємо як метамову для опису досліджуваних об'єктів аналізу, в якій фіксується модель системи семантичних зв'язків, з одного боку, та семантичної структури лексики з іншого. Тут розкриваються “семантичні зв'язки між словами у вигляді стовпчиків та рядків однакової довжини, де плюсом позначаються співвідношення слів та їхніх значень” [4, с. 9].

Лексичний склад іменників на позначення **добра** в сучасній англійській мові представлено 411 мовними одиницями, що містять 1147 значень. За ступенем полісемії та семантичними особливостями лексеми ділимо на чотири групи – від найбільш багатозначних до моносемічних. До складу перших входять 84 лексичні одиниці (20,4 % мовного матеріалу), що мають 58–20 сем. Слова цієї групи характеризують **добро** як найвищу моральну цінність, дію або вчинок з позитивним наслідком, щасливу долю або випадок, доброзичливе ставлення до інших, норму поведінки у суспільстві, досягнення та визнання особи у соціумі, позитивну рису характеру, релігійну норму, а також матеріальне благо.

Найвищим ступенем полісемії у досліджуваному матеріалі характеризується слово **service**. Семантика цієї лексеми містить у собі позначення різних форм прояву **добра**: *advantage, benefit* (вигода, користь), *assistance, help, aid* (допомога, сприяння), *love, liking, fellow-feeling* (любов, симпатія, прихильність), *respect, respectability, respectfulness* (повага, шанобливість, поважність), *devotion, reverence* (прихильність, глибока повага), *conduct tending to the welfare or advantage of another* (поведінка, що сприяє добробуту і приносить користь іншим). Характерною особливістю слова **service** є його вживання у множині (*in plural*) для позначення дружньої або професійної підтримки (*friendly or professional assistance*).

Серед досліджуваних полісемічних лексичних одиниць виділяються численні випадки збігу їхніх значень. Так, спільною семантикою об'єднані полісемічні іменники **virtue, device і boot** (32 семи), уживаючись у виразах з іншими частинами мови: *by/in virtue of something* – завдяки чомусь, через щось, на підставі чогось; *at/to device* – за бажанням; *to be in somebody's boot* – бути на чиємусь місці; *to do boot* – допомогти комусь та ін.

Між цими лексемами також встановлено випадки попарних семантичних зв'язків за спільними лексичними значеннями. Так, наприклад, іменники **device** та **boot** указують на

когось або щось, об'єкт або суб'єкт (*that which, what/whatever (is), object/subject (of), something/anything which/that*), **virtue i boot** – на уживання, застосування (*use/usage (of)*). Для одиниць **virtue** та **device** спільними є лексичні значення “*in plural*” (у множині), “*action, deed, act, fact*” (дія, вчинок, факт), “*accomplishment, completion, fulfilment, a result (of), outcome*” (досягнення, здобутки, звершення, результат, наслідок).

Окрім спільних, досліджувані іменники характеризуються й специфічними індивідуальними властивостями, в семантиці яких знаходимо різні аспекти розуміння **добра**, зокрема дію з позитивним результатом (**boot**: *help or deliverance from evil or peril; assistance, relief, remedy, rescue*), яке-небудь бажання, намір, задоволення (**device**: *purpose, intention; will, pleasure, inclination, fancy, desire*), дива, чудеса (**virtue**: *a 'mighty work'; a miracle*), відповідність життя нормам моральної поведінки (**virtue**: *conformity of life and conduct with the principles of morality*), добровільне дотримання визнаних моральних законів або стандартів правильної поведінки (**virtue**: *voluntary observance of the recognized moral laws or standards of right conduct*), утримання від будь-якого злодіяння як ознаки моральності (**virtue**: *abstention on moral grounds from any form of wrong-doing or vice*), моральні якості, які вважаються винятковими або важливими (**virtue**: *moral qualities regarded as of special excellence or importance*), перевагу або достоїнство, надзвичайну здібність (**virtue**: *superiority or excellence, unusual ability, merit, or distinction, in some respect*), добробут, благо (**boot**: *well-being, weal*), користь, вигоду (**boot**: *advantage; profit; avail, use*).

Характерною особливістю полісемічних іменників на позначення **добра** є й те, що окремі їхні значення утворюють у сукупності семантичні мікросистеми. Під терміном “семантична мікросистема слова”, слідом за М. П. Фабіан, розуміємо “впорядковану множину семантичних варіантів, які мають своє змістоє навантаження і виконують водночас функцію складників структури цієї множини” [3, с. 66].

Так, слово **grace** (50 сем) одночасно входить до мікросистем “науки” і “біблійні та міфологічні уявлення”. У музиці цей іменник позначає орнамент, що складається з додаткових нот, які вводяться у вокальну або інструментальну музику, при цьому не впливаючи на її співзвучність та мелодію (*an embellishment consisting of additional notes introduced into vocal or instrumental music, not essential to the harmony or melody*). У міфології **grace** – це одна із сестер-богинь, яка вважалася еталоном краси та чарівності і яку зображали як жінку надзвичайної краси (*one of the sister-goddesses regarded as the bestowers of beauty and charm, and portrayed as women of exquisite beauty*). У релігії відповідний іменник позначає щедру та незаслужену прихильність Бога, яка виражалася у спасінні та благословінні грішників (*the free and unmerited favour of God as manifested in the salvation of sinners and the bestowing of blessing*), божественний дар, що керує людьми для переродження та очищення від гріхів і наділяє силою, щоб витримати випробування і встояти перед спокусою (*the divine influence which operates in men to regenerate and sanctify, to inspire virtuous impulses, and to impart strength to endure trial and resist temptation*), особисте достоїнство або досконалість, божественне за походженням (*an individual virtue or excellence, divine in its origin*).

Отже, здатність досліджуваних слів утворювати семантичні мікросистеми підтверджує той факт, що вони перебувають у відношеннях семантичної похідності, оскільки вони за допомогою один одного мотивуються на підставі спільних семантичних компонентів у семному наборі. Ці ознаки зближують лексико-семантичну групу **добро** із семантично близькими та віддаленими групами лексики сучасної англійської мови.

Серед досліджуваного масиву іменників на позначення **добра** особливе місце займають слова *turn, fall, crack, spirit, pride, passion, interest, countenance, spleen, improvement, courage, adventure, odds, fortune, lot, ghost, venture, pity, care*, семантика яких неоднозначна, оскільки містить як позитивну, так і негативну конотації. На цій основі простежується перетин лексико-семантичних груп **добро** та **зло**, що зумовлено складністю їхньої системно-структурної організації.

Про семантичну близькість найбільш багатозначних іменників на позначення **добра** свідчить також наявність спільної семи “*in phrases, word combinations, proverbs, quotations*” (у виразах, словосполученнях, прислів'ях, цитатах), яка об'єднує 73 лексичні одиниці цієї групи. Ця сема виконує подвійну функцію – конкретизує головні або передає додаткові значення слова. Так, наприклад, вирази *the bitter truth* (гірка правда), *in truth* (дійсно, насправді), *a grain of truth* (зерно правди) конкретизують семантику основних значень іменника **truth**, тоді як у виразі *to do somebody a favour* (робити комусь послугу) вказаний іменник позначає послугу.

Проведений лексико-семантичний аналіз найбільш багатозначних слів на позначення **добра** в сучасній англійській мові дає підставу розглядати досліджуваній лексичний та семний склад як певні семантичні структури, елементи яких ієрархічно організовані та перебувають у різноманітних семантичних відношеннях. Лексико-семантична група **добро** має різноманітні зв'язки з іншими лексико-семантичними групами сучасної англійської мови. Так, нами виділено безпосередні зв'язки **добра** з відповідними лексико-семантичними групами, що характеризують “моральні цінності”, “ставлення до особи”, “суспільну діяльність людини”, “форми і засоби прояву почуттів”, “матеріальні цінності”, “науки”, “релігійно-філософські уявлення”, “зло” та багато інших.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в глибшому лексико-семантичному аналізі лексем на позначення **добра** в сучасній англійській мові в їхніх зв'язках з іншими групами лексики.

Список літератури

1. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики : [учеб. пособие] / М. В. Никитин. – [2-е изд., доп. и испр.]. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2007. – 819 с.
2. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики / В. М. Русанівський [АН УРСР. І-т мовознавства ім. О. О. Потебні; відп. ред. О. С. Мельничук]. – К. : Наук. думка, 1988. – 240 с.
3. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах : [монографія] / Мирослава Петрівна Фабіан. – Ужгород : Інформаційно-видавниче агентство “ІВА”, 1998. – 255 с.
4. Фабіан М. П. Семантика мовного етикету: новий підхід до її вивчення / М. П. Фабіан // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. праць / Відп. ред. М. П. Фабіан. – Ужгород : ПП “Аутдор-Шарк”, 2014. – Вип. 12. – С. 7–13.
5. Oxford English Dictionary : in 12 vol. / [chief ed. James Murray]. – London : Oxford University Press, 1961.

І. Осовська
(Чернівці)

АВТОХТОНИ ЯК СМИСЛОВІ ДОМІНАНТИ ДИСКУРСУ (на прикладі німецького кооперативного парентального дискурсу)

У статті на прикладі сучасного німецького парентального кооперативного дискурсу представлені автохтони – ключові концепти, що створюють його каркас, окреслюючи ментальні стрижні гармонійного існування сучасних німецьких батьків і дітей.

Ключові слова: дискурс, парентальний дискурс, автохтон, концептосистема, когнітивний простір.

В статті на прикладі сучасного німецького парентального кооперативного дискурсу представлені автохтони – ключевые концепты, создающие его каркас и определяющие ментальные основы гармоничного существования современных немецких родителей и детей.

Ключевые слова: дискурс, парентальний дискурс, автохтон, концептосистема, когнітивне просторство.

The given article in terms of the modern German parental cooperative discourse presents autochthons – the key concepts that create a frame of the discourse, outlining the scope of harmonious stability of the modern German parents and children.

Key words: discourse, parental discourse, autochthon, conceptsystem, cognitive space.

У руслі антропоцентричних досліджень інтерес до мовної особистості як стрижневого об'єкта лінгвістичних досліджень неминуче переносить акценти з мовної системи на продукти комунікативної діяльності – дискурси. Типи дискурсу визначаються зразками діяльності, що протікає в певній соціальній сфері та характеризуються набором взаємообумовлених змінних – уявлень, знань, норм, конвенцій, ситуативних контекстів, соціальних стосунків.

Сімейний дискурс (СД) як невід'ємний елемент соціального життя найбільш специфічно презентує ментальність та є інтерактивною мисленнєво-мовленнєвою діяльністю членів сім'ї як малої групи німецького етнокультурного соціуму, що здійснюється задля забезпечення повсякденної приватної життєдіяльності індивідів через виконання практичних завдань у суспільному репродуктивному процесі [2, с. 65]. Одним із видів СД, що характеризуються специфікою предметно-інформаційного змісту, зумовленою статусно-рольовими